

Teorie: viziuni novatoare

„Hidden curriculum” în contextul educațional

Foca Eugenia

asistent universitar,

Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți

***Abstract** : Many publications describe a negative influence of such unarticulated, informal „education” on school climate. I state that „hidden curriculum” can be shaped by adults intentionally at the same time remaining unwritten, not verbalized but valued. Teachers can teach attitudes, skills, values, even transmit knowledge, through the way they teach and relate to others. School administrators can shape existing structures and procedures in such a way that they express an important for school value which is a safe and peaceful climate. Many informal codes of conduct, but also the organization of school space and time can make real difference in school climate. Hidden curriculum is a crucial part of school culture understood as a way in which a group of people live, think, feel, organize themselves, celebrate and share a system of values, meanings and views of the world. It is a way in which they articulate them, visibly, in language, gestures, symbols, rituals and styles.*

***Termeni cheie:** curriculum, curriculum ascuns, profesor, personalitate, influențare pedagogică, recompensă, sancțiune.*

Teoria contemporană a curriculumului pare să fi devenit, actualmente, cea mai importantă disciplină pedagogică. Conceptul de curriculum tinde să acopere aproape toate domeniile studiate în secolul al XIX-lea de pedagogia generală.

Cercetătorul român Ion Negreț–Dobridor consideră această știință „cea mai importantă dintre științele și artele născocite de om”. Astăzi există șansa ca știința curriculumului să ofere soluții la cea mai adâncă și mai chinătoare dintre frământările omenești din toate timpurile: problematica destinului : a destinului individual, a destinului societății și chiar a destinului umanității.

Teoria curriculumului s-a apropiat de nivelul științific care îi permite să facă promisiuni cu acoperire în acest sens: „oamenii își vor putea lua în stăpânire destinele, în sensul că vor putea alege căile și construi științific cursul vieții în lumea umanizată prin informatizare într-un uriaș *global village*”.

Vreme de peste trei milenii, în spațiul educațional euroatlantic nu au existat decât curricula implicite, impuse de diversele forme și activități educaționale. Abia în secolul XX, psihopedagogii americani au impus expresia curriculum educațional, dar au conceput-o în conformitate cu societatea capitalistă care se industrializa; au restrâns-o la curricula formale, destinate exclusive școlilor, concepute și ele ca un fel de fabrici producătoare de lucrători calificați care să-și urmeze cursul vieții muncind în alte fabrici. Asemenea predestinări utile insului și societății, curricula eficientiste și progresiviste, au fost înlocuite odată cu explozia științifică din a doua jumătate a secolului XX și cu evoluția spectaculoasă a societății industrializate. Curricula moderne le-au înlocuit pe cele tradiționale. Le depășeau prin rigoare și prin sporirea suportului științific. Curricula moderne erau mult mai centrate pe *learner*, dar erau eminentemente școlare, ingineresti și rămâneau formale. Abia la sfârșitul aceluiași secol

au fost descoperite numeroasele curricula extrașcolare, curricula informale, curricula ascunse, curricula subliminale etc. Informatizarea societății din ultimele decenii ale secolului XX și gândirea postmodernă a aruncat însă asupra lor o altă lumină. Curriculumul modern a fost supus unor contestații virulente. La începutul secolului XXI asistăm la ruina sa și înlocuirea cu numeroase curricula postmoderne (Ion Negreț–Dobridor, 1998).

Conceptul de curriculum *implicit* reprezintă „efectele subliminale” ale programelor de educație/instruire posibile ca urmare a influențelor explicite și implicite, directe și indirecte, provenite din interiorul și din exteriorul structurii de funcționare a acțiunii didactice:

- *din interior*, de la nivelul ambianței educaționale (mediul clasei de elevi/grupele de studenți; relațiile interpersonale profesori-elevi/studenți, profesori-elevi);

- *din exterior*, de la nivelul câmpului psihosocial care înconjură acțiunea didactică (calitatea spațiului și a timpului școlar/universitar; stilul educațional adoptat la nivel social și individual).

Se știe că elementele conținutului învățământului sau ale curriculum-ului nu sunt întotdeauna manifeste, sesizabile sau cuantificabile. În literatura de specialitate se evidențiază termenii de curriculum sau de conținut ascuns (*hidden curriculum* sau *contenus cachés*) pentru o parte dintre valorile care se transmit prin școală.

Constantin Cucoș consideră că *curriculum ascuns implică valorile încorporate de elevi, necuprinse în planificarea curriculară, și include influențe informale sau nonformale, datorate structurii socio-culturale a familiei, grupurilor stradale, personalității actorilor implicați în relația educațională*. O altă latură a conținuturilor ascunse este constituită din ideologia sau cultura unei școli (în sensul de ritualuri, reguli, conveniențe, proceduri).

Philippe Perrenoud *include în conținuturile ascunse predispoziții valorice pentru conduite și capacități precum: a ști să-ți petreci timpul, a te apăra, a te face plăcut, a alege, a te descurca, a te proteja, a rămâne autonom, a te face ascultat, a te revolta etc.*

Asupra *hidden curriculum-ului* s-au aplecat teoreticienii postmoderni ai curriculumului. Cel care se formează de-a lungul vieții spun teoreticienii postmoderni nu învață numai la școală. Se învață în familie, pe stradă, din experiențe accidentale, din eșecuri și succese; există ceea ce noi numim școala celor șapte ani de acasă, dar și școala vieții. Toate acestea se bazează pe diverse forme de *hidden curriculum* care acompaniază curricula explicite, fie benign, fie malign. Este o realitate pe care orice educator cu experiența o cunoaște foarte bine. Interacțiunile dintre curriculumul explicit și *hidden curriculum* constituie una dintre cele mai dramatice și mai puțin cercetate probleme ale educației actuale.

Cum a fost descoperit *curriculumului ascuns*? În 1968 a fost publicată cartea lui Philip Jackson *Life in Classrooms*. Autorul aborda empiric un teritoriu rămas, cu totul surprinzător, neexplorat: clasele de elevi. Cercetătorii și teoreticienii curriculum-ului nu se aplecaseră atât de jos, realitățile educaționale concrete din

sălile de curs părănd nu o misterioasă terra incognita, ci o zonă mizerabilă, lipsită de importanța și de fenomene semnificative pentru alcătuirea și dezvoltarea curriculum-ului. Cartea lui Jackson a zdruncinat aceasta prejudecată, poate cea mai gravă dintre toate preconcepțiile educaționale. Ea constă în credința că nu există decât educația care se vede, practică, în esență, în școală și în familie.

Jackson demonstra însă că pe lângă educația vizibilă exista și educația invizibilă, pe care nu s-a sfiit s-o boteze *hidden curriculum*, *curriculum ascuns*. Elevii nu învață în clasă doar ceea ce le predă profesorul, ci multe altele, cu o putere formativă mult mai mare decât se crede.

Viața școlară de zi cu zi influențează formarea personalității, dar nu doar prin temele predate și asimilate de elevi, ci și prin ritualurile vieții de școlar, prin învățarea acestui mod de viață, prin relațiile interpersonale, prin învățarea din timpul orelor de curs și din pauze etc.; o învățare vie, care include adaptarea la climat, la personalitatea profesorului etc. Ea include componente nonlivrești și nonetice, dar de o importanță vitală. Se învață copiatul, șoptitul, chiuleala, șicanarea profesorilor răi etc. Cu alte cuvinte, se pun fundamentele școlii adevărate, care nu este cea formală, ci aceea pe care europenii o numesc școala vieții și a fost explorată de creatorii bildungs romanelor, precum Goethe, dar și de marii prozatori americani, precum Mark Twain, Ernest Hemingway și William Faulkner.

Descoperirea curriculum-ului ascuns de către Jackson a produs uimire, de și nu era chiar o descoperire. Fenomenul fusese deja studiat în profunzime de către literați și era descris, cu detalii revelatoare, în numeroase biografii și autobiografii celebre. Uimirea era mai degrabă provocată de faptul că se dezvoltă cecitatea cercetătorului modern, anchilozat în regulile metodei științifice și prizonier al miturilor behavioriste, pragmatiste, pozitivistice și eficientiste.

Corifeii postmoderniști ai curriculum-ului au acordat lucrării lui Jackson o importanță aparte; foarte mulți o consideră chiar actul de naștere al gândirii curriculare postmoderne. S-a produs ceva similar cu descoperirea particulelor elementare în fizica nucleară: după evidențierea mezonului lui Yukawa a fost descoperită o diversitate de ioni nucleici, tot astfel, după descoperirea lui Jackson, cercetătorii postmoderniști au dat la iveală o întregă junglă de hidden curricula care ne modelează personalitatea și chiar ne pecetluiesc soarta, fără ca școala formală și educatorii salarizați să afle de existența acestei școli secrete.

Aspecte ale curriculumului ascuns în mediul școlar	
Valori ale personalității profesorului	Fiecare profesor se prezintă în fața elevilor ca un subiect cu un contur valoric particular. Experiența sa de viață, preferințele, opiniile, predispozițiile sale valorice vor infuza actul său didactic. Chiar dacă practica didactică obligă la o anumită de subiectivizare a conținuturilor vehiculate, profesorul nu-și poate pune între paranteze dinamica și prezența sa umană, structura intimă a personalității sale. Nu este de neglijat faptul că profesorul se poate converti și într-

	<p>un (necesar) consilier sau îndrumător al elevilor săi, acesta îndeplinind, de multe ori și statutul de diriginte. Inflexiunile sale valorice vor fi prezente atât la nivelul comunicării verbale (prin ceea ce spune), dar și la nivel paraverbal sau nonverbal. Acest standard comunicațional vine să susțină, să întărească ceea ce se spune în mod explicit. Contează, deci, ca profesorul să stăpânească aceste pârgii pentru a realiza o inter-relaționare completă, în care gândirea, stările, atitudinile, corpul său se pun la treabă într-un mod coerent și convergent în beneficiul obiectivelor ce le are de realizat.</p>
<p>Metodele de influențare</p>	<p>La clasă, profesorul este pus în situația de a utiliza diferite surse de putere pentru a influența comportamentul și atitudinile elevilor săi. Sursele de putere pe care se bazează și varietatea metodelor de influențare vor defini în ce măsură procesul de schimbare la clasă este unul birocratic, preponderent autoritar sau unul care respectă varietatea, individul și dezvoltarea sa personală (valori care se regăsesc în democrație). Doar acesta din urmă poate asigura că elevul va dezvolta acele abilități necesare unei societăți democratice (de exemplu, gândire independentă – luarea de decizii pe baza analizei proprii; activism și implicare în viața comunității; formarea și aderarea la un sistem de valori precum toleranța la diversitate și respectul față de individ).</p>
<p>Acordarea recompenselor /sancțiunilor</p>	<p>Pentru a fi eficiente, recompensele și sancțiunile trebuie să respecte anumite cerințe căci „o teorie a instruirii ar trebui să precizeze ritmul și natura recompenselor și pedepselor din cadrul procesului de învățare și predare”.</p> <p><i>Recompensa</i> este un mijloc de influențare pedagogică folosit în cazul când elevul a îndeplinit cu succes o sarcină grea, a săvârșit o faptă bună. În școală pot fi folosite ca tipuri de recompense: lauda, recompensa materială, recompensa exprimată în timp liber, recompensa exprimată în termeni sociali (conferirea unor responsabilități ca formă de apreciere), nota. Recompensa acordată pe merit sporește încrederea elevului în forțele proprii, îi trezește dorința de a se evidenția, îl convinge că educatorul și colegii îi apreciază străduința și rezultatele a obținute. Recompensa se acordă respectându-se regulile generale de a nu recompensa un grup restrâns de aleși, ci pe toți care s-au evidențiat într-o anumită activitate (învățatură, sport); de a îmbina recompensa cu exigența și cu stimularea spiritului autocritic; de a deprinde pe elevi să nu se mulțumească cu realizările obținute; de a nu banaliza formele superioare de recompensă(acordarea diplomei de onoare, premiarea) prin folosirea lor cotidiană și</p>

	<p>cu cel mai mic prilej; de a ține cont de particularitățile individuale și de vârstă ale copiilor.</p> <p>Recompensele dau rezultate numai atunci când sunt îmbinate cu exigență riguroasă și constantă. Ele trebuie acordate cu măsură, știind că exagerările duc la apariția egoismului și a înfumurării. Recompensa trebuie să fie adecvată, în sensul că trebuie să ofere copilului plăcere și trebuie acordată imediat după realizarea sarcinii.</p> <p><i>Sancțiunea</i> este un mijloc de influențare pedagogică folosit atunci când copilul nu îndeplinește cerințele stabilite sau încalcă regulile de comportare. Ca tipuri de sancțiuni se pot folosi: admonestare, discutarea greșelii în colectiv, eliminarea temporară de la jocul sau ocupațiile colectivului, ignorarea, controlul fără calificativ, mutarea pe termen limitat a elevilor într-o bancă numită „Banca dezonoarei”. Caracterul sancțiunii se schimbă în funcție de vârsta copilului, dar întotdeauna conținutul și gradul ei trebuie să corespundă greșelii comise.</p>
<p>Predispoziții valorice ale elevilor și ale clasei de elevi.</p>	<p>Fiecare grup educațional se prezintă ca un „șantier” axiologic în care se forjează atitudini, se supun la probă ritualuri și valori. Compoziția grupului, chiar dacă este omogenă, coagulează experiențe diferite de raportare la realitate, de trăire a valorilor, de conduite expresive. Co-împărtășirea acestora, de către elevi, constituie un prilej de îmbogățire reciprocă, de difuziune a unor acțiuni sau stări. Se știe prea bine că există o dimensiune a educației care se realizează prin contagiune și imitație. Nu este de neglijat acest potențial. Până la interiorizarea unor conduite, elevii sunt sensibili la influențele ce se exercită între ei (și pozitive, și negative), de care profesorii trebuie să fie conștienți și să le utilizeze cu profit pedagogic.</p>

Bibliografia:

1. Negreț–Dobridor, Ion. *Teoria generala a curriculumului educațional*. Iași : Ed. Polirom, 2008. 440 p.
2. Kohlberg, Lawrence. *The Moral Atmosphere of the School. The Hidden Curriculum and Moral Education*. Ed. Giroux, Henry and David Purpel. Berkeley. California: McCutchan Publishing Corporation, 1983, p. 61–81.
3. <http://www.constantincucos.ro/2009/11/curriculum-ascuns-si-etos-relational-in-educatia-religioasa>.

Recenzent:
Lidia Stupacenco,
dr., conf. univ.